

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste Valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Margaret Tähiste

NAISTE ESINDAMINE JA ESINDATUS RIIGIKOGUS TAASISESEISVUMISEST
TÄNASINI

Bakalaureusetöö

Juhendaja: David Ilmar Lepasaar Beecher, PhD

Tartu 2024

Autorsuse deklaratsioon

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 8450

Margaret Tähiste, kuupäev 20.05.2024

Annotatsioon

Käesolev lõputöö keskendub naiste esindamisele ja nende esindatusele Riigikogus taasiseseisvumisest tänaseni. Olgugi, et naised moodustavad üle poole (718 518) Eesti elanikkonnast ja neil on õigus osaleda poliitikas võrdselt meestega, peegeldab Riigikogu koosseis siiani soolist ebaproportsionaalsust, kus naisliikmete arv on märgatavalt madal (Statistikaamet 2023). See tõstatab olulisi küsimusi demokraatia ja poliitilise esindatuse kohta Eestis. Lõputöö uurimisprobleem keskendub teguritele ja barjääridele, mis mõjutavad naiste esindatust ja osalust Riigikogus ning kuidas neid takistusi saaks tõhusalt ületada. Lisaks uurimise praktilisele olulisusele ja ühiskondlikule mõjule on uurimisprobleem seotud ka laiemate teoreetiliste ja poliitiliste küsimustega. Uurimuses tugineti Riigikogu endistele ja praegustele naisliikmetele, et saada isiklikku perspektiivi ja arusaama naiste esindatusest Eesti Vabariigis. Analüüsist selgus, et isiklikult ei ole intervjuueeritavad kogenud barjääre ega takistusi poliitilises elus tegutsemisel, kuid osutati konkreetsetele väljakutsetele, millega naised peavad poliitilises karjääris tegelema, seeläbi anti tõhusaid suuniseid, kuidas katsumusi ületada ning soolist võrdõiguslikkust Eesti poliitilises sfääris edendada.

Abstract

This thesis focuses on the representing and representation of women in the Riigikogu from re-independence to the present day. Although women constitute more than half (718,518) of the Estonian population and have the right to participate in politics equally with men, the composition of the Riigikogu still reflects gender disproportion, with the number of female members being significantly low (Statistikaamet, 2023). This raises important questions about democracy and political representation in Estonia. The research problem of this thesis centers on the factors and barriers that affect the representation and participation of women in the Riigikogu, and how these obstacles can be effectively overcome. In addition to the practical importance and societal impact of the research, the problem is also related to broader theoretical and political issues. The study relied on former and current female members of the Riigikogu to gain a personal perspective and understanding of women's representation in the Republic of Estonia. The analysis revealed that the interviewees personally did not experience barriers or obstacles in their political careers, but pointed out specific challenges that women face in their political careers, thereby providing effective guidelines on how to overcome these challenges and promote gender equality in the political sphere in Estonia.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Valitsusvormid.....	7
1.1. Demokraatia ja esindusdemokraatia.....	7
1.3. Esindatuse ja parlamendi olulisus.....	8
2. Feministlik teooria.....	10
2.1. Normid ja olulisus.....	10
3. Andmed naiste esindatuse kohta.....	12
3.1. Rahvusvahelise tasandi kaardistamine.....	12
3.2. Naiste esindatuse kaardistamine Eestis.....	13
3.3. Meetmed naiste esindatuse suurendamiseks.....	14
4. Metodoloogia.....	17
4.1. Andmete kogumise meetodid.....	17
4.2. Andmeanalüüsi põhimõtted.....	18
5. Analüüs.....	20
5.1. Hetkeolukorra analüüs ning tuleviku väljavaated naiste esindatusest Riigikogus.....	20
5.2. Mõjutavad tegurid naiste karjääriredelil poliitikas.....	22
5.3. Meetmed poliitilise mitmekesisuse ja soolise võrdõiguslikkuse suurendamiseks poliitikas.....	24
5.4. Järeldused.....	28
Kokkuvõte.....	33
Kasutatud kirjandus.....	35
Intervjuude nimekiri.....	37
Intervjuude kava.....	38
Intervjuude koodipuu.....	39
Lihtlitsents.....	41

Sissejuhatus

Rahva esindatus on demokraatia ja ühiskondlikku arengu seisukohalt fundamentaalne alustala. Ka rahvusvahelised lepped, nagu ÜRO konventsioon, käsitlevad poliitilise võimu võrdset jaotumist naiste ja meeste vahel, seeläbi nõudes naiste diskrimineerimise lõpetamist, tagades naistele nii võrdsed hääletus- ja valimisõigused kui ka poliitilises elus osalemise ja poliitika teostamise õigused (Praxis, 2021). Olgugi, et naised moodustavad üle poole elanikkonnast ja omavad meestega võrdsed õigusi, et poliitikas osaleda, kuid sellegipoolest naised valitsustasandil alaesindatud. Naiste esindatus peegeldab nii soolise võrdõiguslikkuse taset kui ka poliitilise süsteemi avatust. Selleks, et tugineda demokraatia põhimõtetele ja soolise võrdõiguslikkuse väärtustele, tuleb see lõhe kaotada ning teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest tõsta. Nii naiste kui meeste võrdsel arvul kaasamine parlamenti tõstab otsustusprotsesside usaldusväarsust, kuna tagab suurimate ühiskonnagruppide vaatenurkade ja elukogemuste võrdse esindatuse ühiskonnaelu kujundamisel (Praxis, 2021). Naiste suurem osakaal poliitikas tagab poliitiliste protsesside mitmekesisuse, tuues esile teemad, mis meeste ülekaalulises valitsuses võivad jääda tähelepanuta ning seeläbi esindatakse ühiskonna laiemaid huve ja luuakse terviklikum ja kaasavam poliitika (Represent Women, 2024).

Alates Eesti Vabariigi taasiseseisvumisest on naiste osakaal poliitikas olnud kesine ning erakonniti väga erinev. Viimastel aastatel on naiste esindatus näitanud positiivset kasvutrendi. 1992. aastal, mil koostati esimene parlament peale taasiseseisvumist, moodustasid naised vaid 13%, aga tänaseks, 2024. aastaks on naiste osakaal Riigikogus tõusnud kolmekümne kahele protsendile. Kuid sellest hoolimata on naiste osakaal moodustanud ainult viiendiku Riigikogu kogu liikmete arvust. Praxise (2021) uuring tõi välja, et 2019. aasta Riigikogu erakondade valimisnimekirjades oli naiste osakaalu protsent väga erisugune, kus Isamaal ei olnud ühtegi naiselinumbrit, kuid Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal oli 33% naisi esindatud. Mis tähendab, seda, et sooline tasakaal on Eestis endiselt saavutamata ning konkreetseid põhjuseid ei osata sellele anda.

Selle uurimuse eesmärk on sügavamalt mõista ja analüüsida, millised konkreetsed tegurid ja barjäärid mõjutavad naiste esindatust ja osalust Riigikogus ning välja selgitada võimalikud tõhusad meetmed ja lahendused nende takistuste ületamiseks. Eesmärk on parendada soolist tasakaalu ja võrdõiguslikkust Eesti poliitikas. Uurimisküsimus, mida töö eesmärgi saavutamiseks püstitati, on järgmine: "Millised tegurid mõjutavad naiste alaesindatust

Riigikogus ja millised on peamised takistused nende karjääriredelil ning millised poliitikameetmed ja strateegiad võiksid tõhusalt aidata suurendada naiste esindatust Riigikogus ja soodustada soolist võrdõiguslikkust Eesti poliitilises sfääris?" Uurimisküsimuse eesmärk on aidata mõista, miks naised on endiselt Riigikogus alaesindatud ja kuidas seda saaks parandada, pakkudes konkreetseid suunised edasisteks sammudeks ja poliitilisteks lahendusteks soolise võrdõiguslikkuse edendamisel Eestis.

Lõputöö teoreetiline raamistik tugineb mitmete teoreetilistele käsitletele ja erialakirjandusele, mis käsitlevad soolist võrdõiguslikkust ja naiste esindatust poliitilistes institutsioonides. Käsitletakse demokraatia ja esindusdemokraatia kontseptsiooni, avatakse parlamendi ja esindatuse olulisuse aspekt ühiskonnale. Üks peamine teoreetiline lähenemine on feministlik teooria, mis tugineb patriarhaadi kriitikale. Feministlik vaade toob esile naiste rolli poliitikas ning soolise võrdõiguslikkuse saavutamise vajaduse. Seejärel toetutakse uuringutele, mis käsitlevad soolist võrdõiguslikkust poliitikas, samuti kaardistades rahvusvahelist tasandit seoses naiste esindatusega ning analüüsides varasemaid uuringuid naiste osalusest Riigikogus ja meetmeid soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks.

Käesoleva lõputöö puhul on tegu kvalitatiivse uuringuga, mis võimaldab süvitsi uurida sihtgruppide seisukohti ja kogemusi ning analüüsida nende arusaamu ja tõlgendusi. Andmete kogumiseks kasutatakse intervjuud, kuna seeläbi on võimalik saada autentset arusaama ja põhjalikku informatsiooni inimeste tunnetest, kogemustest ja ettekujutustest. Intervjueeritavad on nii endised kui ka praegused Riigikogu liikmed, et mõista erinevusi ja arenguid naiste esindatusest Riigikogus. Praeguste Riigikogu liikmete intervjueerimine annab otsest sisendit nende kogemustest ja väljakutsetest poliitilises sfääris. Kaasates endiseid Riigikogu liikmeid, on võimalus saada perspektiivi, kuidas poliitiline maastik on muutunud ja analüüsida arenguid. Selle meetodi abil on võimalik mõista, kuidas erinevad tegurid mõjutavad naiste esindatust Riigikogus ning millised võiksid olla potentsiaalsed lahendused.

Töö kolmes esimeses peatükis antakse ülevaade teoreetilisest raamistikust, lähtudes valitsusvormidele, feministlikule teooriale, andmetele naiste esindatuse kohta nii rahvusvahelisel tasandil, kui ka Eestis ning kajastatakse meetmeid, mida on rakendatud naiste esindatuse suurendamiseks. Seejärel tutvustatakse metodoloogiat ning sellele järgneb analüüsi peatükk ja antakse ülevaade selgunud tulemustest.

1. Valitsusvormid

Käesolevas peatükis antakse ülevaade valitsusvormidest, sest naiste osalemine poliitikas on demokraatlike süsteemide jaoks fundamentaalne, kuna tagab kõigi ühiskonnagruppide huvid ja vajaduste kajastamise. Esimeses alapeatükis avatakse demokraatia kontseptsioon ja mõiste, seeläbi keskendutakse esindusdemokraatiale, kuna demokraatia toetab võrdset esindatust. Viimases alapeatükis käsitletakse esindatuse ja parlamendi olulisust ühiskonnas, et mõista, miks võrdne esindatus on vajalik.

1.1. Demokraatia ja esindusdemokraatia

Demokraatia, mis pärineb Kreeka sõnadest "demos" ehk rahvas ja "kratos" ehk võim, tähendab rahva võimu. See valitsemisvorm võimaldab kodanikel osaleda valitsemises, kas otseselt või esindajate kaudu, kes on valitud avalike ja vabade valimiste tulemusena. Demokraatia areng ajaloolises kontekstis ulatub tagasi Vana-Kreeka linnriikidesse, kus Ateena demokraatia kujunes välja ning seal said vaid teatud osa elanikkonnast osaleda aktiivselt poliitilise otsustusprotsessi kujundamises. Modernses kontekstis on demokraatia evolutsioon läbinud mitmeid faase, kus on rõhutatud kodanike laiemat kaasamist ja erinevate sotsiaalsete gruppide esindatust. Suuremad muudatused hõlmasid naiste ja vähemusgruppide hääleõiguse laiendamist, mis on suurendanud demokraatliku osaluse ulatust ja sügavust (Han & Hu, 2008).

Demokraatia toetab aktiivset kodanikuosalust, mis on fundamentaalne ühiskonna kaasava ja tervikliku arengu jaoks ning toetab võrdset esindatust. Kodanike osalus valitsemisprotsessis mitte ainult ei tugevda demokraatia aluspõhimõtteid, vaid soodustab ka poliitikakujundamist, peegeldades erinevate huvigruppide vajadusi ja eelistusi (Han & Hu, 2008). Lisaks soodustab demokraatia üldist heaolu, kaitstes põhiõigusi ja -vabadusi, mis on olulised nii individuaalse eneseteostuse kui ka ühiskonna tervikliku progressi toetamiseks. Seetõttu on demokraatia edendamine suure tähtsusega, et tagada ühiskondlik heaolu ning kultiveerida seeläbi inimõigusi.

Demokraatia jaguneb omakorda otse- ja esindusdemokraatiaks. Esindusdemokraatia on demokraatia vorm, kus rahvas teostab kõrgemat võimu esinduskogude ning rahvahääletusega. Valimisprotsess on mõeldud arvamuse ja poliitiliste eelistuste kajastamiseks konkurentsivõimeliste valimiste kaudu, tagades, et võimul olevad isikud peegeldavad täpselt valijaskonna vaateid. George Katebi (1981) sõnul on valimissüsteem oluline avaliku tahte

ilming ja protseduuriline formalism, mis on vajalik valitsemisraamistiku legitiimsuse tagamiseks. Demokraatias, kus naiste osalus on tagatud ja soodustatud, kajastub see poliitikas tehtavates otsustes. Naistel on kalduvus toetada poliitikaid, mis edendavad sotsiaalset kaasatust ja õiglust, nagu tervishoid, haridus ja vaimne tervis (Ford, 2002). Nende teemade prioriteetide seadmine aitab kaasa üldisele heaolule ja ühiskonna stabiilsusele. Lisaks on näidatud, et poliitilised parteid, mis pööravad suuremat tähelepanu naiste kaasamisele, rakendavad ka soosivamaid poliitikaid naiste suhtes (Kittilson, 1999). Naiste esindatus parlamendis toob kaasa laiemad perspektiivid ja lähenemisviisid, mis kujundavad õiglasemat ja kaasavat seadusandlust. Seega, naiste osalemine poliitikas ei edenda ainult soolist võrdõiguslikkust, vaid tõstab ka poliitilise süsteemi terviklikkuse ja usaldusväarsuse taset.

1.3. Esindatuse ja parlamendi olulisus

Esindatus kujundab poliitika- ja otsustusprotsesse, peegeldades ühiskonna erinevaid huve ja vajadusi. Esindatuse mõiste aitab säilitada ühiskondlike institutsioonide legitiimsust ja stabiilsust, tagades kõikidele huvigruppidele hääl poliitikas, mis läbi on seadusandjad altimad vastu võtma seadusi, mis vastavad kogukonna terviklikele vajadustele, kui esindatakse valijate väärtusi, huve ja demograafilist tausta. Lisaks ühiskondlike hüvede õiglase jaotuse edendamisele, tagab kaasav lähenemine erinevate vaatepunktide arvestamise seadusandlikus protsessis, vähendades seaduste ebaõiglast soosimist huvigruppide vahel (Quilter-Pinner et al, 2022). Samuti integreeritakse eetilised kaalutlused ja avalikud vajadused tõhusa esindatuse kaudu poliitika elluviimisse, mis hõlmavad seaduste tõlgendamist ja jõustamist, tugevdades avaliku usaldust poliitiliste institutsioonide vastu (Quilter-Pinner et al, 2022). Esindatus on substantiivselt toimiva demokraatia jaoks oluline, sest poliitikate kujundamisel arvestatakse kõigi huvidega, mis omakorda garanteerib, et valitsemisvorm on nii sisuliselt õiglane kui ka formaalselt demokraatlik.

Parlamendi esmane ülesanne on kehtestada seadusi, mis mõjutavad ühiskonnaelu kõiki aspekte. Alates haridus- ja tervishoiusüsteemidest kuni majanduspoliitika ja riigi julgeolekuni, luues koostatud õigusaktidest ühiskonna toimimise raamistiku. Seaduste väljatöötamise, riigieelarvete kinnitamise ja täitevvõimu vastutusele võtmisega tagab seadusandlik organ, et valitsus jääb läbipaistvaks ja reageerib oma valijate vajadustele (Han & Hu, 2008). Lisaks seadusandlusele on parlamendil keskne roll rahvusvaheliste lepingute ja kokkulepete ratifitseerimisel, kujundades seeläbi riigi positsiooni ja mainet globaalsel

maastikul. Kaalutletud osalemise kaudu ülemaailmsetes küsimustes saavad parlamendid suurendada oma riigi rahvusvahelist staatust ning aidata kaasa ülemaailmsele rahule.

Parlament on platvorm, kus rahvuslikku identiteeti nii sõnastatakse kui ka konstrueeritakse. Kehastatakse erinevate poliitiliste, etniliste ja usuliste fraktsioonide esindatuse kaudu rahvuse identiteedi komplitseeritud olemust, mis on keskse tähtsusega rahvusliku ühtsuse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse kasvatamisel, kuna see tagab, et kõik ühiskonna sektorid on poliitilises süsteemis esindatud (Han & Hu, 2008). Samuti esindatakse parlamendis ka rahva demograafilist ja ideoloogilist mitmekesisust. Seeläbi kaasatakse ka naisi seadusandlikesse organitesse, mille tulemusena saavutatakse terviklikum ja kaasavam poliitika. Naissoost poliitikud seavad sageli esikohale järgmised küsimused: tervishoid, vaimne tervis, sooline võrdsus ja haridus, millele meespoliitikud mõnikord vähem tähelepanu pööravad (Kittilson, 1999). Neid valdkondi käsitleva poliitika toetamisel saavad naised parlamendis kujundada ühiskondlikke norme ja aidata kaasa terviklikumale arengule. Lisaks naiste esindatus parlamendis inspireerib ja julgustab ka teisi naisi osalema poliitikas ning avalikus sektoris (Ford, 2002). Soodustades seeläbi tasakaalustatumat ja elavamat poliitilist keskkonda, mis omakorda aitab kasvatada võrdõiguslikkuse kultuuri.

2. Feministlik teooria

Antud peatükk avab feministlikku teooria, mis politoloogias käsitleb ja toetab naiste poliitilist esindatust ning soolist võrdõiguslikkust. Teooria uurib, kuidas sooline ebavõrdsus mõjutab poliitilist osalust ja esindatust, pakkudes kriitilist analüüsi poliitiliste süsteemide ja struktuuride kohta, mis marginaliseerivad naisi ja alahindavad nende rolli ühiskonnas. Feministlik teooria keskendub peamiselt soolisele ebavõrdsusele ja patriarhaadi kriitikale.

2.1. Normid ja olulisus

Feministliku teooria kasutamine politoloogias on mõjutanud seda, kuidas ühiskonnas tajutakse sugu ning muutnud arusaama soost üldiselt. Feministlik ideoloogia edendab naiste õigusi soolise võrdõiguslikkuse idee alusel, mis on levinud paljudesse sektoritesse, et edendada õiglasemat sotsiaalset struktuuri (Feminism Theory and Practice, i.a). Käsitledes naiste valimisõigust, soolist võrdõiguslikkust ning identiteedipoliitikat, annab feminism politoloogiale arusaama naiste esindatuse dünaamikast valitsuses (Sawer, 2020). Feministliku teooria raames on oluline mõista, et normid ei ole mitte ainult formaalsed reeglid, vaid ka laiemad sotsiaalsed ootused ja tavad, mis kujundavad poliitilist käitumist ja poliitiliste otsuste tegemist, mistõttu tuleb integreerida soolised perspektiivid kõikidesse poliitikakujundamise etappidesse, et tagada tõeliselt kaasav ja õiglane poliitiline keskkond.

Feministlik teooria kritiseerib peamiselt poliitilisi süsteeme, mis säilitavad soolisi hierarhiaid ja tugevdavad traditsioonilisi soolisi rolle ja piiravad naiste võimalusi poliitilistes protsessides osaleda. Seega feminismi põhialuseks on sooline võrdõiguslikkus ja patriarhaalsete võimustruktuuride tagasilükkamine, mis suruvad naiste õigusi alla. Medani P. Bhandari (2023) toob välja, kuidas feministlikud teooriad aitavad dekonstrueerida soolisi norme ja edendada normide muutumist, mis tunnustavad naiste võimeid ja õigusi poliitilises sfääris, mis läbi on vaja läbi viia laiemaid struktuurilisi muudatusi, mis soodustaksid kõigi sotsiaalsete gruppide esindatust (Bhandari, 2023). Samuti tuleb mõista, kuidas formaalsed ja informaalset reeglid mõjutavad institutsioonilisi struktuure ja poliitika kujundamist, tuues esile, et naiste suurem osalus loob õiglasema ja inklusiivsema poliitilise protsessi kujunemise.

Feministliku juhtimise ja poliitika keskne põhimõte on vajadus naiste võrdse osaluse järele poliitikas nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil (Ropers-Huilman, 2002). Feministliku

teooria keskmes on idee, et naised saavad anda olulise panuse ühiskonna igasse ossa ja poliitikas toimuvatesse otsustusprotsessidesse (Ropers-Huilman, 2002). Feministlikud liikumised ja teooria on oluliselt kaasa aidanud poliitika edendamisele, mille eesmärk on suurendada naiste osalust ja esindatust, vaidlustades olemasolevaid võimustusüsteeme, kus naised on traditsiooniliselt alaesindatud olnud. Sawyer (2020) täheldab ka, et naiste suurem kaasamine poliitikasse toob kaasa kaasavamad ja terviklikumad poliitikakujundamise protsessid. See ei puuduta ainult õigluse aspekti, vaid ka demokraatliku legitiimsuse ja tõhususe küsimust. Kui poliitilised süsteemid ja institutsioonid peegeldavad ühiskonna soolist ja kultuurilist mitmekesisust, suureneb nende poliitika tõhusus ja õiguspärasus, mis paremini vastab kogu ühiskonna vajadustele (Sawyer, 2020).

3. Andmed naiste esindatuse kohta

Käesolev peatükk käsitleb andmeid naiste esindatuse kohta. Esmalt kaardistatakse naiste esindatus rahvusvahelisel tasandil, seeläbi keskendutakse muutustele Eestis. Viimases alapeatükis avatakse meetmed, mida on naiste osakaalu suurendamiseks kasutatud.

3.1. Rahvusvahelise tasandi kaardistamine

2023. aasta andmete kohaselt on naiste osakaal parlamentides endiselt madal ning esindatus varieerub suuresti eri piirkondades. 1995. aastal oli naiste osakaal vaid 11%, kuid 2023. aastaks oli naiste keskmise esindatuse protsent küündinud 26,9%-ni (Inter-Parliamentary Union, 2023). Tegu on küll aeglase, aga järjepideva protsessiga soolise võrdõiguslikkuse suunas. Kuid UN Women'i (2023) prognoosid näitavad, et kui arengutempo püsib sama, siis ei ole võimalik soolist pariteeti saavutada enne 2063. aastat ning tänavu on ainult kuus riiki ülemaailmselt, kes on ületanud naiste esindatuses parlamendis 50%-lise lävendi (UN Women, 2023).

Naiste esindatus poliitilises sfääris erineb riigiti ja piirkonniti oluliselt. Näiteks on naiste osakaal poliitikas tunduvalt suurem Ameerikas, Lõuna-Aafrikas, kuid Lääne-Aasias ja Põhja-Aafrikas madalam (UN Women 2021). Nii Kuuba kui ka Nicaragua parlamendis on naiste esindatus vastavalt 53,4% ja 50,6%, mis on märgatavalt kõrgem kui globaalne keskmine (Inter-Parliamentary Union, 2023). Kuid antud kõrged protsendid ei ole saavutatud orgaanilisel teel, vaid kasutades kvootide süsteeme ning aktiivseid poliitilisi meetmeid. Selle eest Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika piirkond ei kajasta sugugi piisavat naiste esindatust. Omaanis ei valitud 2023. aastal ühtegi naist parlamenti, mis peegeldab kultuurilisi ja struktuurseid tõkkeid, piirates naiste osalust poliitilistes protsessides (Inter-Parliamentary Union, 2023).

Euroopa tasandil on naiste esindatus globaalsest keskmisest veidi kõrgem. Näiteks 1979. aastal oli naiste osakaal Euroopa Parlamendis vaid ligikaudu 16%, siis 2019. aastaks kasvas osalus 41 protsendini ning 2024. aastaks on protsents jäänud kõikumaa 39,4–40 protsenti vahele (EPRS 2023). Euroopa riikide parlamentides on naiste esindatus umbes 32%, mis ületab maailma keskmist viie protsendi võrra (UN Women, 2021). Siiski on liikmesriikide vahel suured erinevused. 2022. aasta kohaselt on Hispaania (60,9%), Belgia (53,3%) ja Soome (57,9%) ainukesed riigid, kus naiste poliitiline esindatus parlamentides küündib

meeste osakaalust üle. Seevastu Rumeenias, Küprosel kui ka Kreekas oli naiste osakaal alla kümne protsendi (EPRS 2023).

3.2. Naiste esindatuse kaardistamine Eestis

Naiste esindatus Eesti riigikogus on alates taasiseseisvumise perioodist kuni tänapäevani olnud järjest kasvav trend, peegeldades ühiskonna arengut ja soolise võrdõiguslikkuse edendamist. Kuid sellegipoolest on naiste osakaalu protsent jäänud alla kolmekümne protsendi, mis on peaaegu võrdväärne globaalse keskmisega (26,9%) (Inter-Parliamentary Union, 2023). 1992. aastal valiti riigikogusse 13 naist ja 1995. aastal 12 naist, mis oli tol ajal, arvestades nõukogudeaegset poliitilist kultuuri, märkimisväärne. 2023. aastal ulatus naiste arv kolmekümneni, mis on siiani kõrgeim tulemus riigikogu valimistel. Misläbi on naiste osalus Eesti poliitikas näidanud positiivset ja järjepidevat arengut.

Nii 1999. kui ka 2003. aastal osutus valituks 18 naist, mis näitas ühiskondliku teadvuse kasvu ja soolise võrdõiguslikkuse teemade suuremat tähtsustamist. 2007. aastaks tõusis naiste arv riigikogus veelgi ja ulatus kahekümne neljani. Võib oletada, et antud kasv oli tingitud aktiivsematest naiste võrgustikest ja soolist võrdõiguslikkust toetavatest organisatsioonidest, mis tegelesid naiste poliitilise aktiivsuse suurendamisega. Samuti oli oluline roll muutustel valimisseadustes ja erakondade sisepoliitikates, mis soosisid soolist tasakaalu. 2011. aastal naiste osakaal langes kahekümneni, kuid 2015. aastaks tõusis osakaal nelja võrra. 2019. aastal jätkus samasugune kasvutrend, ulatudes kaheksakümne kaheksa naiseni riigikogus.

Samuti tuleb tõdeda, et Eestis on naiste poliitiline esindatus erakondade lõikes väga erinev, mis on peamiselt tingitud erakondade sisedemokraatiast ja tavadest (Praxis 2020). Näiteks 2019. aasta Riigikogu valimistel põhjal Sotsiaaldemokraatliku erakonna valimisnimekirjade esinumbritest 33% naised, aga seevastu Isamaa erakond ei esitanud ühtegi naissoost esinumbrit (Praxis 2020). Ka tänavu, 2024. aastal on parteide naiste osakaal väga erisugune. Naiskandidaatide osakaal oli eriti kõrge kolmes erakonnas: Reformierakond (36%), Eesti 200 (Eesti 200) (39%) ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond (44%) (Inter-Parliamentary Union, 2023). Valituks aga osutusid Reformierakonnas 15 naist, olles endiselt naiste esindatuses eesrinnas, seejärel Eesti 200 nelja naisliikmega (Riigikogu, i.a.). Nii Sotsiaaldemokraatlikus Erakonnas kui ka Eesti Konservatiivses Rahvaerakonnas (EKRE) on esindatud kolm naist ning Eesti

Keskerakonnas ja Isamaas on vaid üks naine (Riigikogu, 2024). Seega liberaalsemates erakondades on naisi rohkem soositud ja kaasatud.

Võrreldes Eesti naiste esindatuse konteksti maailma poliitilistes süsteemides, on näha, et areng on toimunud, kuid soolist pariteeti ei ole tagatud. Sellegipoolest on Eesti ületanud globaalse keskmise naiste esindatuse taseme, mis on 26,9%, aga Euroopa keskmisest (32%) jääb kaks protsenti puudu. Vaatamata sellele, moodustab Eestis naiste osakaal ainult viiendiku kogu Riigikogu koosseisust ning kui vaadata Hispaania, Soome ja Belgia naiste esindatust, mis on selgelt üle viiekümne protsendi, on arengumaa veel suur. Naiste diskrimineerimine ja alaesindatus on nii Euroopas kui ka mujal maailmas aktuaalne probleem ning enamus riikides on naised selgelt alaesindatud. UN Women (2023) andmete kohaselt ei ole võimalik praeguse arengutempoga soolist võrdõiguslikkust poliitilistes süsteemides saavutada enne 2063. aastat, mistõttu on rakendatud erinevaid meetmeid, et antud probleemi lahendada ning kiirendada soolise pariteedi saavutamist.

3.3. Meetmed naiste esindatuse suurendamiseks

Peamine meede, mis on naiste esindatuse suurendamiseks ja naiste diskrimineerimise vähendamiseks kasutusele võetud, on ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. Eesti Vabariik ühines konventsiooniga 26. septembril 1991. aastal (Riigi Teataja, 1995). ÜRO konventsiooni esimene artikkel väidab:

Käesolevas konventsioonis tähendab mõiste «naiste diskrimineerimine» mis tahes vahede või erandite tegemist või piiranguid soo järgi, mille eesmärgiks on luua olukord, kus inimõiguste ja põhivabaduste olemasolu naistel tunnistatakse vähem või üldse mitte, kus naistel on vähem võimalusi või puuduvad võimalused kasutada või realiseerida inimõigusi ja põhivabadusi poliitikas, majanduses, sotsiaal-, kultuuri-, tsiviil- või mis tahes muus valdkonnas meeste ja naiste võrdõiguslikkuse alusel olenamata nende perekonnaseisust. (Riigi Teataja, 1995)

Sealhulgas käsitleb konventsiooni seitsmes artikkel naiste diskrimineerimist poliitilises ja ühiskondlikkus elus ning konventsiooni kohaselt peavad riigid rakendama kõiki abinõusid, et kindlustada naistele võrdsel tingimustel hääletamis- ja valimisõigus, võimalus võtta osa poliitika teostamisest, valitsuse moodustamisest ja tegutseda riiklikel ametikohtadel ning osaleda valitsusvälistes organisatsioonides ja assotsiatsioonides, mis lahendavad

ühiskondlikke ja poliitilisi probleeme (Riigi Teataja, 1995). Sellest hoolimata, et Eesti on ühinenud ÜRO konventsiooniga, on sellegipoolest naiste esindatus ja naiste diskrimineerimine akuutne teema, mistõttu on esindatuse suurendamiseks kasutusele võetud ka teisi meetmeid.

Naiste osaluse suurendamine hõlmab kompleksseid ja mitmetahulisi lähenemisi, alates institutsionaalsetest muudatustest kuni ühiskondlike hoiakute kujundamiseni. Üks enim kasutatavam meetod on sookvootide ja valimisnimekirjade struktureerimine. Sookvoodid mõjutavad otseselt poliitilise esindatuse koosseisu ja määravad poliitilistes üksustes minimaalse arvu naiskandidaate või valitud ametnikke. Näiteks nõudis India 1992. aasta 73. põhiseaduse muudatus kohalikes omavalitsustes naistele 33% kohtade reserveerimist, mis suurendas märgatavalt naiste osakaalu kohalikul tasandil (Ford, 2002). Lisaks naiste kaasatuse suurendamisele põhjustas reserveerimispoliitika suuri muutusi poliitilistes prioriteetides ning pani aluse ja suurema rõhu kogukonna tervisele ja haridusele (Ford, 2002). Samuti Praxise uuring tõstab esile, kuidas triibulised nimekirjad, kus on vaheldumisi mees- ja naiskandidaadid, tagavad soolise tasakaalu (Praxis, 2021). Ühtlasi on täheldatud, et süsteemid, mis sisaldavad proportsionaalse esindatuse elemente, soodustavad naiste valimist suuremal määral kui enamuse põhised süsteemid, mis läbi sookvootidel ja pariteediseadustel on oluline roll naiste osaluse parandamisel Euroopas (EPRS, 2023). Kuid hoolimata sookvootide tõhususest on olnud ka vastuseisu sookvootide ja sarnaste regulatsioonide vastuvõtmisele (Conway, 2001).

Meede, mida naiste esindatuse suurendamisel kasutatakse on ka mentorlusprogrammide ja koolituste pakkumine, mis aitavad arendada vajalikke oskusi poliitikas tegutsemiseks ja kandideerimiseks. Praxise sõnul peaksid erakonnad toetama alustavaid naispoliitikuid ning pakkuma kampaaniate juhtimise ja avaliku esinemise koolitusi (Praxis, 2021). Seega erakondadel on suur panus naiste poliitikasse kaasamisel. Misläbi on oluline, et erakonnad looksid selged poliitikad ja protsessid, mis soodustavad naiste kandidatuuri ja tagavad nende võrdse kohtlemise. EPRS (2023) rõhutab, et parteide sisekultuur ja väärtushinnangud määravad, kui toetav on keskkond naistele ning erakonnad peaksid tugine võrdõiguslikkuse

põhimõtetele nii oma tegevuses kui ka juhtimises (EPRS, 2023). Lisaks mentorlusprogrammidele ja erakonnasisesele poliitikale on suur mõju ka avaliku arvamuse kujundamisel ja meedia rollil. Tihtipeale, kui naisi meedias kajastatakse, siis pööratakse suuremat tähelepanu nende välimusele või pereelule, mistõttu avalikkuse tähelepanu püüdmine võib olla naiste jaoks stressirohkem (Praxis, 2021). Sellest tulenevalt peavad naispoliitikud läbima suuremaid katsumusi, võrreldes meestega, ning seeläbi on oluline, et meedia käsitleks naispoliitikutid võrdväärset meespoliitikutega.

Samuti on oluline teha teavitustööd soolisest võrdõiguslikkusest ja murda soostereotüüpe. Ühiskondlike hoiakute muutmiseks ja soostereotüüpide vähendamiseks peaksid valitsused, erakonnad ja kodanikuühiskond läbi viima teavituskampaaniaid (Praxis, 2021). Haridusasutused peaksid kaasama õppekavadesse teemasid, mis käsitlevad soolist võrdõiguslikkust. Plaanipäraselt on vaja kujundada suhtumist meeste ja naiste rollidesse ühiskonnas ning julgustada tüdrukuid juba noores eas seadma ambitsioonikaid eesmärke ja pürgima täiskasvanuna poliitilisele ametikohale (Praxis, 2021). Seega on tähtis jätkata meetmete kasutamist ja praktiseerimist, et kõrvaldada süsteemsed ja kultuurilised takistused, mis pärsivad naiste poliitilist osalust.

4. Metodoloogia

Käesolev peatükk annab ülevaate lõputöö metoodikast: andmete kogumise meetodist ja andmeanalüüsi põhimõtetest. Uurimuse teemaks valiti naiste esindamine ja esindatus Riigikogus taasiseseisvumisest tänaseni, et kajastada soolise võrdõiguslikkuse taset ühiskonnas ja seeläbi uurida, kuidas naiste osakaal on Riigikogus kolmekümne aasta jooksul muutunud. Samuti tuginedes uurimisküsimusele: "Millised tegurid mõjutavad naiste alaesindatust Riigikogus ja millised on peamised takistused nende karjääriredelil ning millised poliitikameetmed ja strateegiad võiksid tõhusalt aidata suurendada naiste esindatust Riigikogus ja soodustada soolist võrdõiguslikkust Eesti poliitilises sfääris?", antakse ülevaade ühiskondlikest hoiakutest kultuurilistest normidest, mis mõjutavad naiste osakaalu poliitikas, tuues esile, kuidas soostereotüübid on aja jooksul muutunud ning millised barjäärid ja takistused on naistel poliitilises sfääris tegutsemisel. Seeläbi on ka eesmärk kujundada avalikku poliitikat ning pakkuda võimalikke suuniseid ja lahendusi soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks. Riigikogu sobib juhtumina naiste esindatuse uurimiseks, sest Riigikogu on Eesti demokraatliku süsteemi kese, mis läbi saab analüüsida, kuidas esindusdemokraatlik esindatus praktikas toimib. Lisaks peaks parlament peegeldama ühiskonna demograafilist struktuuri, mille tulemusena naiste esindatus Riigikogus annab arusaama, kuidas soolised normid on muutunud. Teoreetilises raamistikus toodi välja kolm peamist aspekti. Esmalt valitsusvormid, keskendudes demokraatiale, sest naiste osalemine poliitikas tagab kõigi ühiskonnagruppide huvide ja vajaduste kajastuse, mis on demokraatliku valitsemise jaoks oluline. Seejärel käsitleti feministlikku teooriat, mis on pannud aluse naiste esindatuse suurendamisele ning viimaks kaardistati naiste esindatuse osakaalu nii rahvusvahelisel tasandil kui ka Eestis. Analüüsi osas keskendub autor naiste alaesindatuse hindamisel ekspertintervjuudele.

4.1. Andmete kogumise meetodid

Uurides soolist esindatust Riigikogus on oluline rakendada mitmekülgset andmekogumismeetodit, et saavutada täielik ja sügav arusaam naiste osalusest ja rollist poliitikas. Andmete kogumise lähenemisviis hõlmab esmalt valimistulemusi, kus koguti andmeid valitud kandidaatide soo ja erakondliku kuuluvuse kohta. Erakonniti teostati analüüs, et mõista, kuidas naiste esindatus varieerub, võimaldades paremat arusaama erakondade soolisest tasakaalust. Seeläbi analüüsiti teemaga haakuvat eriala- ja teaduskirjandust ning seejärel viidi läbi intervjuud.

Antud uurimistöö puhul kasutati kvalitatiivset ja intervjuu põhist metoodikat, mis võimaldab süvitsi uurida sihtgrupi seisukohti ja kogemusi ning analüüsida nende arusaamu ja tõlgendusi. Andmete kogumiseks kasutati intervjuusid, kuna seeläbi saadi autentset arusaama ja põhjalikku informatsiooni inimeste tunnetest, kogemustest ja ettekujutustest. Intervjueeritavate valimisel lähtus autor sellest, et tegemist peab olema nii endiste kui ka praeguste Riigikogu naisliikmetega, et mõista erinevusi ja arenguid naiste esindatusest Riigikogus. Samuti ajenduti sellele, et intervjueeritav on olnud rohkem kui ühe ametiaja Riigikogus ning olnud aktiivne poliitik. Praeguste Riigikogu liikmete intervjueerimine andis otsest sisendit nende kogemustest ja väljakutsetest poliitilises sfääris tänavu ning kaasates endiseid Riigikogu liikmeid mõisteti, kuidas poliitiline maastik on ajas muutunud, et analüüsida arenguid. Intervjueeritavate valim on järgmine: Liina Kersna, Helle-Moonika Helme, Anneli Ott, Heidy Purga, Siiri Oviir, Marju Lauristin. Antud töös ei analüüsita asendusliikmeid ega intervjueerita meesliikmeid, vaid kasutatakse valimistulemusi Riigikogu esmast koosseisu enne valitsuskoalitsiooni moodustamist ning tuginetakse naiste isiklikele kogemustele. Naiste esindatuse analüüsi laiendatakse mitmele valimisperiodile, et märgata pikaajalisi arenguid soolise esindatuse dünaamikas Riigikogus.

4.2. Andmeanalüüsi põhimõtted

Andmete analüüsiks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Intervjuudele läheneti induktiivselt, et oleks võimalik luua uut teadmist ja lähtuda intervjuude sisust. See võimaldas keskenduda naiste poliitilise karjääri mõjuteguritele, hetkeolukorra analüüsile ja poliitilise mitmekesisuse suurendamisele. Intervjuude salvestused transkribeeritakse, et tuua esile peamised teemad, mustrid ja seosed vastuste vahel, mis aitab mõista, kuidas soostereotüübid ja poliitilised barjäärid mõjutavad naiste osalust poliitikas. See hõlmas käsitust, kuidas erinevad tegurid nagu erakonna sisepoliitika, kultuurilised normid ja ühiskondlikud hoiakud mõjutavad naiste karjääriredelil liikumist ning millised võiksid olla potentsiaalsed lahendused. Seejärel analüüsiti ja tõlgendati intervjuude vastuseid, arvestades nii Eesti poliitilise maastiku nüansse kui ka laiemaid soolise võrdsuslikkuse teemasid, mis võimaldas pakkuda ka soovitusi poliitikakujundajamiseks ja naiste suurema kaasamise edendamiseks. Seega antud lähenemine aitab täiendada teoreetilise raamistiku faktilisi järeldusi põhjalike teadmistega ja seeläbi saada parema tõdemuse naiste esindatusest Eesti poliitilises sfääris.

Käesoleva lõputöö puhul olid probleemideks andmete kättesaadavus ja allikate vähesus. Riigikogu liikmetega oli raske kontakteeruda ning paljud ei olnudki nõus intervjuus osalema, mistõttu intervjuud piirdusid teatud arvu naispoliitikutega. Seeläbi ei saa kajastada kõikide naiste kogemusi Riigikogus ning väita, et kõigil on ilmnunud või ei ole ilmnunud barjääre poliitilisel maastikul tegutsemisel. Samuti tuleb tõdeda, et tegu on sensitiivse teemaga, mistõttu ei pruugita anda tõest vastust intervjuu küsimustele, vaid ilustatakse antud olukorda. Lisaks võib olla vähe erialakirjandust Eesti naispoliitikute kohta. Probleemide ületamiseks kasutatakse mitmekesisest valimit ning tuginetakse avatud ja usaldusele põhinevale suhtlusele ja kogutakse võimalikult palju kättesaadavat kirjandust ja statistikat. Sellegipoolest pakuvad tulemused olulist panust aruteludesse naiste rolli üle Eesti poliitikas ja aitavad mõista, kuidas poliitilised, sotsiaalsed ja kultuurilised tegurid kujundavad soolist esindatust.

5. Analüüs

Lähtudes uurimisküsimusest ja teoreetilisest raamistikust, annab järgnev peatükk ülevaate läbi viidud intervjuudest. Peatükk on jagatud neljaks alapeatükiks. Esmalt käsitletakse naiste hetkeolukorda Riigikogus, seejärel tuuakse välja peamised mõjutavad tegurid naiste karjääriredelil poliitikas. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse poliitilise mitmekesisuse ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise strateegiaid ja meetmeid, kuidas naiste osakaalu poliitikas suurendada. Viimasena tehakse järeldused, mis võtavad kokku peamised leiud ning tuginetakse teoreetilisele raamistikule.

5.1. Hetkeolukorra analüüs ning tuleviku väljavaated naiste esindatusest Riigikogus

Alates 1991. aastast, mil Eesti Vabariik taasiseseisvus, on naiste esindatus Riigikogus näidanud positiivset kasvu trendi. Kui peale taasiseseisvumist valiti Riigikokku vaid 13 naist, mis moodustas vaid umbes 13% kogu liikmete arvust, siis tänavu on naiste osakaal küündinud kolmekümneni. Kuid vaatamata sellele, ei ole naiste esindatus tõusnud üle 30 protsendi. Riigikogu liikme Liina Kersna (2024) sõnul on naiste arv Riigikogus aastatega kasvanud, mis näitab positiivset suundumust soolise tasakaalu poole, kuid tema hinnangul võiks nende osakaal olla veelgi suurem. Samamoodi täheldas ka Siiri Oviir, et kuigi protsentuaalselt on naiste esindatus kasvanud, on see enamjaolt püsinud suuresti alla kahekümne protsendi, mis viitab jätkuvatele süsteemsetele takistustele naiste poliitilises osaluses (Oviir, 2024). Olgugi, et naiste esindatus on tõusnud ja ühiskond on peegeldanud laiemaid muutusi suhtumises ja poliitilistes strateegiates, siis sellegipoolest on naiste osakaal jätkuvalt alla soolise pariteedi ja seeläbi ei kajasta Riigikogu täielikult ühiskondlikku soolist struktuuri ega demograafilist mitmekesisust. Mistõttu täieliku rahulolu veel olla ei saa.

1992.–2003. aastani kõikus naisliikmete arv Riigikogus kolmeteistkümne ja kaheksateistkümne vahel, siis alates 2007. aastast tõusis osakaal üle 20 protsendi. 2015. aasta oli valimistel Siiri Oviiri (2024) sõnul murranguline, mil paljud naised osutusid valituks. Kuigi Oviir tõdes, et valimisnimekirjades ei olnud naised esikohal ning ministriteks said mehed, mille tulemusena oli Riigikogus meeste asemel naisasendusliikmed. Oviir väidab, et selline lähenemine ei taga võrdõiguslikku osalemist poliitikast ja tuleks kaotada naiste diskrimineerimine riigi poliitikas ja ühiskonnaelus (Oviir, 2024). Seega naistele peaks olema tagatud meestega võrdne osalemisõigus ja võrdne õigus võtta osa valitsuse moodustamisest ning poliitika teostamisest. See viitab sügavamale probleemile, et naiste esindatus on olnud

tihtipeale ebastabiilne ja konventsionaalne. Seega naisi oli küll 2015. aastal parlamendis esindatud, kuid nende positsioon oli madalama profiiliga, mistõttu juhtpositsioonid ja otsustusvõim jääb meestele ning naised jäävad nende varju. See lisab omakorda laiemat probleemi sooliste barjääride osas, mis piiravad naiste potentsiaali täiel määral poliitilises protsessis osaleda. Lisaks täheldas Marju Lauristin, et praegune olukord on tunduvalt parem, kui 90ndate lõpus ja 2000ndate alguses, kuid sellegipoolest on naiste osakaal Eesti poliitilises sfääris märgatavalt madalam kui teistes Lääne-Euroopa riikides (Lauristin, 2024). See-eest 2019. ja 2023. aastal pole naiste osakaalu protsent enam langenud, vaid on iga valimisega aina kasvanud, mis läbi on oluline jätkata suurema naiste kaasatuse ja mõju edendamist.

Olgugi, et praegune olukord, vaadates kasvutrendi, on naiste esindatuse osas paljutõotav, siis sellegipoolest on vaja teha järjepidevat tööd soolise võrdsuslikkuse edendamiseks. Intervjueeritavad usuvad, et naiste osakaal võiks tulevikus tõusta veelgi. Liina Kersna (2024) väitis, et mida rohkem naisi poliitikas osaleb, seda enam julgustab see ka teisi naisi poliitikasse kandideerima ja aktiivselt osalema, mis on positiivne suundumus, näidates, et naiste potentsiaal ja võimalus poliitikas osalemiseks on paranemas. Samuti rõhutas Siiri Oviir (2024), et parlament on peegelpilt ühiskonnale, mistõttu võiks olla naisi rohkem esindatud, sealhulgas ka nooremaid naisi, kes toovad poliitikasse värskeimat perspektiivi. Ka Heidy Purga jagas sama arvamust, uskudes, et noortel naistel on kindlasti tulevikus suur edumaa poliitikas osalemiseks, kuna päevakorras on naistele südamelähedased teemad, nagu roheline eluviis ja keskkonnasäästlikkus (Purga, 2024). Mille tulemusena naiste suurem osalus rikastab ja mitmekesistab poliitilist diskussiooni ning tulevikus muutub naiste kaasus poliitilises elus veelgi orgaanilisemaks. Küll aga Anneli Ott soovust oli arvamusel, et kui naised astuvad poliitikasse, näitab see, et ühiskonnas on midagi valesti (Ott, 2024). Tähendades seda, et naine ei saa täita enda loomupärast rolli ning peab minema poliitikasse elu korraldama. Otti sõnul viitab see sellele, et kusagil on jäetud midagi tegemata ning naistel puudub tuleviku osas turvatunne, seeläbi naiste paljususe poliitikas ei peaks olema eesmärk (Ott, 2024). Ent Marju Lauristin (2024) väitis: *“praegune erakondade poliitika väga rõhutab konflikte, mis ei ole üldiselt naisteruum, kuid sellegipoolest võiks naisi rohkem olla.”* Lauristini sõnul aitavad naised erakondadevahelisi konflikte lahendada ja kokkuleppeid luua ning leida rahumeelsemaid ja inklusiivsemaid lahendusi poliitilistes aruteludes, mistõttu on ka oluline, et naised ei võtaks üle maskuliinset poliitika teguviisi.

Aastate jooksul on naiste osakaal Riigikogus küll tõusnud, aga kasv on olnud sellegipoolest aeglane. Intervjuudest ilmnes üldine arusaam, et tulevikus peaks naiste arv poliitikas kasvama ning tuleks suurendada ka naiste rolli otsustusprotsessides. Naiste suurem osalus poliitilises elus rikastab poliitilist diskussiooni, avab laiemaid perspektiive ja soodustab kaasavamaid lahendusi ühiskondlikele probleemidele. Seeläbi on oluline jätkata inklusiivse ja võrdõigusliku ühiskonna kujundamist.

5.2. Mõjutavad tegurid naiste karjääriredelil poliitikas

Naispoliitikute karjäär võib olla keerukam ja raskem, kui meestel, mille tulemusena on naistel suurem väljakutse poliitikas osaleda. Seda võivad mõjutada nii ühiskondlikud hoiakud, normid kui institutsionaalsed barjäärid. Ühiskondlikel ja kultuurilistel hoiakutel on keskne roll, mõjutades seda, kuidas naispoliitikutesse suhtutakse, neid tajutakse ja milliseid võimalusi neile antakse. Marju Lauristini (2024) sõnul on ajalooliselt Eesti poliitiline maastik soosinud kõrgemat meeste osakaalu, mille tõttu on olnud naiste poliitiline osalus komplitseeritud, mis läbi naiste positiivne kasvutrend ei ole olnud juhuslik, vaid selle nimel on enamus erakonnad läbi viinud erinevaid strateegiaid, kujundanud ühiskondlikke hoiakuid ning toetanud naiste osalust poliitikas. Samuti Siiri Oviir tõdes, et struktuurilised ja kultuurilised takistused on traditsiooniliselt juurdunud ning poliitilised struktuurid ja valimissüsteemid soosivad meeste domineerimist, mis on jätnud naised valimisnimekirjades madalamale positsioonile (Oviir, 2024).

Olgugi, et formaalselt on naiste diskrimineerimine vastuolus seadustega ning rahvusvaheliste konventsioonidega, siis diskrimineerimine poliitilises elus ei pruugi olla nähtav, seeläbi on oluline roll erakondadel oma sisepoliitika kujundamisel ja toetusmeetmetel, kuna need on määravad tegurid sellele, kui efektiivselt naisi kaasatakse ja edutatakse. Intervjuueeritavad on täheldanud, et erakondadel on suur osatähtsus naiste kaasamisel. Heidy Purga väitis, et esmalt paneb aluse naiste kandideerimisele, kui ka hiljem esindatusele erakondade maailmavaated, kas antud partei ideoloogia soosib naiste osalust või mitte (Purga, 2024). Tema sõnul kõik erakonnad ei toeta naiste kaasamist valimisprotsessi ning Eestis on kaks-kolm erakonda, kes paistavad silma naiste esindatuse osas ning neid parteisid seob liberaalsus (Purga, 2024). Seega liberaalsemate vaadetega erakonnad on altimad naisi poliitikasse kaasama ja sellesse ka rohkem panusatama. Järelikult, kuna naiste diskrimineerimine väljendub enamjaolt

peenemates normides ja ootustes, on tähtis mõista kultuurilist mõõdet ka valimisnimekirju moodustades ja positsioneerides, et edendada naiste osalust poliitikas.

Küll aga intervjuueeritavad ei ole isiklikult kogenud soolise identiteediga seotud barjääre ega takistusi Riigikogus tegutsemisel, aga on oluline märkida, et see on väga individuaalne ning võib sõltuda poliitiku eelnevast taustast ja isikuomadustest. Purga arvates tuleb kasuks, kui poliitikasse kandideerival naisel on varasem juhtimiskogemus, mis on hõlbustavaks teguriks ka poliitikas karjääri jätkamisel. Ka Helle-Moonika Helme tähtsustas erinevaid iseloomujooni, mis tulevad kasuks poliitikas osalemisel. Helme väitis, et vaimne pingetaluvus ja stressitaluvus on äärmiselt olulised, kui need isikuomadused on vajaka, siis on suur oht läbi põleda, kuna koormus ja vastutus on antud töös suur (Helme, 2024). Seega ei ole naiste esindatus tingitud ainult välistest takistustest ja ühiskondlikest normidest, vaid samuti naiste sisemisest ebakindlusest ja enesekriitikast.

Nii Anneli Ott (2024), Marju Lauristin (2024) kui ka Heidy Purga (2024) tõdesid, et naisi kuvatakse meedias meestest erinevalt, kus pööratakse rohkem tähelepanu naiste välimusele, riietusele või isiklikule elule. See keskendub mittepoliitilistele teguritele ja rõhutab soostereotüüpe, mis võib omakorda pärssida naiste professionaalsust ja pädevust poliitilistes küsimustes ning seeläbi pööravad naised liialt tähelepanu aspektidele, mis ei ole seotud tööalaste küsimustega. Lisaks mainib Anneli Ott, et naispoliitikud seisavad selle tõttu rohkem silmitsi ka kriitikaga ja negatiivsusega, mis tuleneb meedia tähelepanust (Ott, 2024). See võib tekitada motivatsiooni langust ja suurendada koormust poliitikast tegutsemisel, kuna täiendavalt töökohustustele, peavad naised tegelema ka avaliku arvamuse ja meediakuvandi juhtimisega. Ka Liina Kersna tõdes, et lisaks negatiivsele meediakajastusele, kuvatakse naisi meedias vähem ning võrreldes meestega mitte niivõrd esiletõstvalt, vaid nagu eelnevalt mainitud, keskendutakse ebavajalikele aspektidele (Kersna, 2024). See võib omakorda mõjuda negatiivselt naiste enesehinnangule, ambitsioonikusele kui ka mõjutada valijate otsust. Kuigi negatiivne suhtumine ei tulene ainult meediast, vaid Lauristini (2024) sõnul on inimeste hoiakutest poliitikutesse üldiselt. *“Kõik poliitikud on kas ainult raha pärast või kuulsuse pärast või üldse valetavad või üldse on ebaausad ja siis naiste jaoks on see väga raskesti talutav kui need pannakse niiviisi ühte patta loobitakse mudaga”*, arutles Lauristin. Selline halvustav suhtumine on naiste jaoks suur väljakutse ning eneseületus, kuna erinevalt meestest on naised tihtipeale õrnemad ja kriitika osas tundlikumad.

Intervjueeritavad väitsid, et poliitiku töö on väga ebastabiilne ning töömaht on suur. See tähendab, et isiklik elu võib jääda tagaplaanile, kuna tööpäevad on pikad ning ettearvamatud. Samuti lausus Heidy Purga (2024), et Riigikogusse astudes, peab olema valmis töö tegemiseks, kus peab ammutama palju uusi teadmisi ja informatsiooni, otsustada arukalt ja tasakaalukalt ning otsuste tegemiseks peab olema kursis andmetega, et mõista, mille üle otsust tehakse. See võib olla uuele naispoliitikule, kes äsja astunud Riigikogusse, peadpööriv, kuna esialgu on raske kõike hoomata ning see vajab natuke harjumist ja kohanemist. Sellel põhjusel on oluline nii kolleegide kui ka peretoetus. Marju Lauristini intervjuust selgus, et tema jaoks on olnud poliitikas tegutsemisel väga oluline olemasolevate võrgustike toetus ja naisteühendused, mille eesmärk oli erakondade vahelisi konflikte lahendada, naistele südamelähedasi teemasid arutada ja ka üksteist toetada (Lauristin, 2024). Need ühendused tõstsid naiste enesekindlust ja teadmisi poliitikas edukaks toimetulekuks. Lisaks tõstatas Liina Kersna peretoetuse olulisust, kuna töö Riigikogus nõuab suurt pühendumist, väites, et naise jaoks on poliitikas tegutsemine kergem, kui on võrdne partnerlus ning perekonnas on kodused kohustused jaotatud (Kersna, 2024). Seega on isikliku elu ja töö tasakaal tähtis faktor, mis mõjutab naiste poliitilises elus osalemist ja soovi tegutseda selles sfääris pikaajaliselt. Olgugi, et intervjueeritavad ei ole enda karjääri jooksul takistusi kogunud, on tegurid, mis mõjutavad naiste karjääri poliitikas kompleksed ja mitmetahulised. See vajab süsteemset lähenemist, et edendada soolist võrdõiguslikkust poliitilises sfääris.

5.3. Meetmed poliitilise mitmekesisuse ja soolise võrdõiguslikkuse suurendamiseks poliitikas

Soolise võrdõiguslikkuse ja poliitilise sfääri mitmekesisuse edendamine on suure tähtsusega, et luua kaasav ja esinduslik valitsustava. Poliitikas ei ole sooline võrdõiguslikkus vaid moraalne või eetiline aspekt, aga ka tegur, mis kajastab demokraatia põhimõtteid laiemalt. Seeläbi ei oma soolise võrdõiguslikkuse edendamine ainult rolli demokraatia süvendamisel, vaid ka tõhusamate ja kaasavamate poliitiliste otsuste tegemiseks. Parlamendi mitmekesisus pakub laiapõhjalisemat perspektiivi ja selle tulemusena esindab paremini erinevaid sotsiaalseid grupe, mis on oluline nii poliitika kujundamisel kui ka seaduste loomisel. Siiri Oviir märkis, et meeste ja naiste võrdne osalemine poliitikas ja otsuste tegemisel on demokraatia alustala, mis kindlustab erinevate maailmavaadete esindatuse ja omakorda rikastab poliitilist arutelu (Oviir, 2024). Seejärel toonitas rahvusvaheliste konventsioonide,

ÜRO konventsioon ja Pekingi konventsioon, mis seisavad soolise diskrimineerimise eest ja millega on ka Eesti liitnud. Oviiri (2024) sõnul tuleb sellistest lepetest kinni pidada, sest praegu on endiselt naiste diskrimineerimine ja tuleb tagada sooline võrdõiguslikkus. Seega naiste suurem osakaal Riigikogus aitab kujundada terviklikumaid poliitikaid. Kui aga naised on poliitikas alaesindatud, võivad paljud olulised teemad, nagu vaimne tervis, haridus ja keskkonna temaatika, jääda kajastamata. Seetõttu on poliitilise mitmekesisuse ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine oluline nii õiguluse, poliitilise otsustusprotsesside tõhususe kui ka terviklikkuse aspektide poolest.

Intervjueeritavad olid ühel meelel, et hariduse ja teadlikkuse tõstmine paneb aluse soolise võrdõiguslikkuse edendamisele ning vähendab soolist ebavõrdsust. Avalikkus peab mõistma soolise võrdõiguslikkuse olulisust, selle mõju poliitilisele stabiilsusele ja ka ühiskonna arengule. Marju Lauristin (2024) väitis: *“Koolist peale tuleb tegelikult ilmselt arendada sellist avalikes küsimustes väitlemise ja arvamuse avaldamise ja ka oma mõtteselguse ja esinemise mõjukuse oskust.”* Samuti peeti oluliseks noorteühenduste loomist, kus noored saavad tutvuda poliitikas toimuvaga ning antud tööga. Samamoodi tähtsustas Siiri Oviir avaliku esinemise õppimise vajalikkust (Oviir, 2024). See tähendab, et naistele tuleb anda võimalus meedias rohkem sõna võtta, kuna praegu on tema hinnangul peamiselt mehed need, kes käivad teleaadetes oma tegemistest rääkimas. Kersna rõhutas ka nii haridusprogrammide kui ka koolituste tähtsust, mis keskenduvad soolisele võrdõiguslikkusele ja ühiskondlike hoiakute muutmisele (Kersna, 2024). Kersna (2024) ja Lauristini (2024) sõnul tuleb alustada teadlikkuse tõstmisega juba koolis ning julgustada nii tüdrukuid kui ka poisse arvamust avaldama ning võrdselt osalema aruteludes. Selline muutus koolisüsteemides võimaldab noortel mõista soolise võrdõiguslikkuse olulisust ning selle mõju ühiskonnale ja seeläbi saab hariduse kaudu edendada tulevaste põlvkondade suhtumist soorollidesse, mille tulemusena toimuvad järk-järgult muutused ka ühiskondlikes normides ja väärtustes.

Lisaks haridusele on suur osakaal naiste esindatuse tõstmisel ka erakondadel. Erakonnad peavad looma sisepoliitika, mis soodustab naiste osalust ning nende valimisprotsessi. See hõlmab nii kandidaatide valimisprotsessi läbipaistvust kui ka toetusmeetmeid, mis aitavad naistel poliitikas edukalt toime tulla. Näiteks pakkus Siiri Oviir välja, et erakondadel võiksid olla ka oma koolitusprogrammid, mis aitavad nii naistel kui ka meestel arendada vajalikke oskusi, teadmisi ning saada ka väärtuslikke kogemusi (Oviir, 2024). Samuti tähtsustasid Marju Lauristin (2024) ja Helle-Moonika Helme (2024) parteide siseste naisteühenduste

loomist, kus koondatakse erakonna naised kokku, arutatakse asjakohased teemasid ning tõstetakse üksteist esile. Lisaks on vajalik, et erakondade valimisnimekirjade koostamise protsess oleks õiglane ning soodustaks naiste aktiivset osalust ja nende valimist juhtivatesse rollidesse. Liina Kersna on tõdenud, et Reformierakonnas on viimastel aastatel püütud leida valimisnimekirjade eesotsa just naisi, kas esinumbrina või siis teisena (Kersna, 2024). Samamoodi täheldas Heidy Purga, et Reformierakond on olnud tema arvates väga naisi soosiv ning just see teda sinna erakonda kandideerima ka ajendas (Purga, 2024). Küll aga ei saa panna kogu koormust erakondade peale, vaid selle nimel, et valimisnimekirjade eesotsa saada, tuleb teha palju tööd. Käia valimispiirkonnas palju kohal, suhelda ja kohtuda inimestega, lausus Liina Kersna (Kersna, 2024). Seeläbi on erakondadel suur mõju naiste osakaalu suurendamisel, luues soosiv sisepoliitika ja naisteühendused ning arvestades valimisnimekirjade koostamisel naiste osalust.

Üks võimalus, kuidas naiste esindatust suurendada, lisaks teadlikkuse tõstmisele ja erakondade sisepoliitikate muutmisele, on seadusandlikud meetmed. Paljudes riikides on kasutusele võetud kvoodisüsteem, mis struktureerib sookvoote ja valimisnimekirju, seeläbi mõjutades otseselt poliitilise esindatuse koosseisu ja määrates poliitilistes üksustes minimaalse arvu naiskandidaate. Tegu on tehniliku viisiga, mis kiirendab soolist tasakaalu poliitilistes institutsioonides. Sookvootide rakendamine võib olla eriti efektiivne konservatiivsemates või traditsioonilisemates poliitilistes keskkondades. Eestis ei ole sellist lähenemist veel praktiseeritud ning intervjueritavad poliitikud on selgelt selle vastu. Siiri Oviiri (2024) arvates tuleks üldsegi lõpetada sõna “kvoot” kasutamine ning võtta kasutusele hoopis suhtarv ehk osalus poliitikas vastavalt naiste esindatusele ühiskonnas, et see oleks tavainimesele paremini mõistetav. Samuti lisas ta: *“Selleks, et nimekirja ette otsa saaks naine, kellel on ka tugevat tegu, peab rohkem rakendama erakondade siseseid naiste koolitusi ja naisteühendusi, muidu võib eesotsa pääseda naine, kes on näiteks introvert, siis ei ole temast ka kasu ning on meestel nii-öelda lükata ja tõmmata.”* (Oviir, 2024). Lisaks väitis Heidy Purga, et Eestis on küll arutatud tõmbluku meetodikat, siis tema seda ei poolda, vaid naiste esindatuse suurenemine peaks toimuma orgaaniliselt (Purga, 2024). Marju Lauristinil oli sama seisukoht ja sõnas: *“Mina olen absoluutselt selle vastu, et kogu nimekirjade moodustamine on bioloogilise soo alusel, sest ma olen näinud ka väga palju naispoliitikuid, kes teevad maskuliinset poliitikat, näiteks Margaret Thatcher on rahvusvaheliselt tuntud, ja ega need raudsed leedid ei ole millegi poolest paremad, kui mehed poliitikas.”* (Lauristin, 2024)

Olgugi, et sookvootide rakendamine on mõnes riigis soolist võrdõiguslikkust poliitilistest institutsioonides kiirendanud, siis tuginedes intervjuudele, ollakse Eestis antud meetmele vastu. Selle asemel tuleks saavutada naiste esindatus võrdne osalus poliitikas vastavalt naiste esindatusele ühiskonnas loomulikult teel, kasutades erakondade sisesid reforme, teadlikkuse tõstmist ja haridust. Samuti rakendada selliseid strateegiaid, mis suurendavad naiste osakaalu, nagu koolitused, aktiivne naiste värbamine ja üldiste ühiskonna hoiakute muutmine. Selle tulemusena ei piira naisi kunstlikud barjäärid ning seeläbi luua võrdõiguslik ja mitmekesine poliitiline keskkond.

Selleks, et naiste poliitilise osakaalu kasvutrend jätkuks, on oluline osatähtsus ka meedial. Kuigi meedia on mõjutanud naiste poliitilist karjääri negatiivselt, pöörates liigset tähelepanu kas nende välimusele, riietusele või isiklikule elule. Sellegipoolest on võimalik meediat kasutades ka naiste esindatust tõsta. Siiri Oviir (2024) arvab, et naistele tuleb anda võimalus meedias esineda, argumenteeritult rääkida ja kajastada poliitilisi seisukohti ning seeläbi saab rahvas paremini mõista ka naispoliitikute tähtsust ühiskonnas. Tähendades seda, et meedia keskendub seetõttu rohkem poliitikaga seonduvale, mitte isiklikele aspektidele. Ka Heidy Purga rõhutab meedia tähtsust väites, et on oluline jääda iseendaks ning mitte lasta end meedia kurioosumitel heidutada, vaid see on platvorm, kus oma valijatega suhelda (Purga, 2024). Seeläbi olla ka positiivne eeskuju naistele ja julgustada neid poliitikasse astuma, edendades sellega soolist võrdõiguslikkust. Selleks, et naiste positsioon poliitikas paraneks, on vaja teha meediaga koostööd, kajastada naispoliitikute tegemisi, tõsta teadlikkust ning kujundada avalikku arvamust.

Poliitilise mitmekesisuse ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine nõuab mitmekülgset ja integreeritud lähenemist. Hõlmates nii muudatusi haridussüsteemis, erakondlike sisepoliitika kohandumist, seadusandlike muudatusi kui ka meedia rolli suurendamist. Intervjuudest selgus, et peamised meetmed, kuidas naiste esindatust tõsta on läbi koolituste, haridusprogrammide ja avaliku arutelu. Need aitavad murda soostereotüüpe ning luua soodsama poliitilise keskkonna naiste kaasamiseks poliitikasse. Lisaks on oluline mõista ja rakendada erakondade sisesid reforme ja muuta parteide sisepoliitikat naistele rohkem soosivamaks ja selle tulemusena edendada naispoliitikute esindatust ja osalust otsustusprotsessides. Olgugi, et rahvusvahelisel tasandil on kvoodisüsteem taganud kiire ja efektiivse naiste osakaalu kasvu, siis Eestis on jäänud antud meetod vastuoluliseks ning

pooldatakse orgaanilisemaid lähenemisviise. Samuti märgiti meedia rolli osatähtsust selles protsessis, kuna positiivne ja tasakaalustatud kajastus võib oluliselt mõjutada ühiskondlikke hoiakuid ja pakkuda naispoliitikutele laiemat toetust ja nähtavust.

5.4. Järeldused

Antud analüüs põhines kvalitatiivsetele andmetele ning autor viis läbi intervjuud mitme nii endise kui ka praeguse Riigikogu liikmetega. Intervjueeritavate valim oli järgmine: Heidy Purga, Liina Kersna, Marju Lauristin, Anneli Ott, Siiri Oviir ja Helle-Moonika Helme. Nende naiste perspektiivid ja kogemused täiendasid teoreetilise raamistiku argumente ning andsid põhjaliku arusaama naiste esindatusest Riigikogus, kajastades võimalike barjääre ja takistusi ning tuues välja erinevaid meetmeid, kuidas tulevikus edendada soolist võrdõiguslikkust ja poliitilist mitmekesisust.

Esimeses alapeatükis keskenduti hetkeolukorra analüüsile ja tuleviku väljavaadetele seoses naiste esindatusega Riigikogus. Ilmnes, et alates Eesti taasiseseisvumisest on olnud väga positiivne naiste esindatuse tõus. Kui peale taasiseseisvumist oli Riigikogus vaid naiste osakaal vaid 13%, siis tänaseks, 2024. aastaks, on naiste arv küündinud kolmekümneni. Arvestades naiste esindatuse globaalset keskmist protsenti, mis oli 2023. aastal 26,9%, siis Eesti on läbinud märgatava arengu naiste osakaalu suurendamise osas. Vaatamata positiivsele kasvutrendile, on sellegipoolest sooline pariteet saavutamata ning Eesti jääb protsentuaalselt alla Euroopa riikidele, kus keskmine naiste osalus parlamendis on ligikaudu 32%. Eriti drastiline erinevus on Hispaania, Belgia ja Soomega, mis on ainukesed riigid, kus naiste osakaal parlamendis ületab meeste arvu. Siiri Oviir (2024) rõhutas, et parlament peab peegeldama ühiskondlikku struktuuri ja mitmekesisust, kuid praegu Eesti poliitiline sfäär seda ei näita, mis läbi on oluline jätkata meetmete ja strateegiate kasutamist soolise võrdõiguslikkuse tagamiseks. Olgugi, et aja jooksul on naiste esindatus Riigikogus kasvanud, siis tõus on sellegipoolest aeglane, mistõttu Riigikogu ei kajasta täielikult ühiskondlikku soolist struktuuri ega demograafilist mitmekesisust.

Intervjueeritavad olid konsensusel, et tulevikus naiste osakaal Riigikogus kasvab veelgi ning praegune olukord on paljulubav, aga siiski on vaja teha regulaarselt tööd esindatuse suurendamiseks. Näiteks Liina Kersna (2024) uskus, et mida rohkem naisi poliitikas osaleb, seda enam julgustab see ka teisi naisi poliitikast osa võtma ning kandideerima, seega on

praegusel naispoliitikutel oluline olla eeskujuks ja seeläbi edendada poliitilist kultuuri. Samuti on Heidy Purga arvamusel, et tulevikus on naised rohkem poliitikas soositud, kuna päevakorras on naistele sobilikumad teemad, nagu vaimne tervis, haridus ja roheline elukeskkond, mis rikastab omakorda poliitilist diskussiooni ning naiste kaasamine poliitilistesse protsessidesse võib muutuda loomulikumaks (Purga, 2024).

Samuti käsitleti mõjutavaid tegureid naiste karjääriredelil poliitikas. Intervjuudest ilmnes, et nemad ei ole isiklikult barjääre või takistusi seoses soolise identiteediga tundnud, küll aga töid nad välja erinevaid võimalikke väljakutseid, millega naistel tuleb poliitikas tegutsemisel toime tulla. Ühiskondlikel ja kultuurilistel normidel on suur osatähtsus sellele, kuidas naisi tajutakse või kuidas nendesse suhtutakse. Lauristin (2024) ja Oviir (2024) väitsid, et Eesti poliitilises maastikus on olnud struktuurilised ja kultuurilised takistused juurdunud, mistõttu on domineerinud rohkem meespoliitikuid. Kuid nende sõnul on soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks erakondade siseselt palju tööd tehtud, eriti toodi välja Sotsiaaldemokraatliku erakonna panust poliitika mitmekesisusele. Seega erakondadel on suur osatähtsus naiste esindatusel. Märgiti, et Eestis on vaid kaks või kolm erakonda, kes paistavad silma naiste esindatuse poolest ning neid seob mõiste “liberaalsus”, väitis Heidy Purga (Purga, 2024). Erakonna maailmavaated on alustala, kui naine kandideerib poliitikasse. See näitab, kas naisi soositakse ja toetatakse poliitilises sfääris või mitte.

Nii Helle-Moonika Helme (2024) kui Heidy Purga (2024) tähtsustasid erinevate isikuomaduste olemasolu. Kuna töö Riigikogus on väga mahukas, ebastabiilne ja laiapõhjaline, siis tulevad poliitikas osalemisel kasuks järgmised iseloomujooned: stressitaluvus ja pingetaluvus. Purga (2024) tõi eraldi esile ka varasema juhtimiskogemuse, mis on hõlbustav tegur poliitikas karjääri jätkamisel. Lisaks olid intervjuueeritavad naispoliitikud ühel meelel, et meedia kajastab naisi meestest erinevalt. Pööratakse rohkem tähelepanu isiklikule elule, välimusele ja riietusele ning selle tulemusena keskendutakse vähem poliitilistele seisukohtadele. Naiste jaoks võib selline kohtlemine rusuv, demotiveeriv ja sealhulgas ka suurendada töökoormust, kuna sealhulgas poliitiku töökohustustele, peavad naised juhtima ka avalikku arvamust, lausus Anneli Ott (Ott, 2024). Lauristin aga sõnas, et ainult meediast ei tulene negatiivne suhtumine ega kriitika, vaid ka hoiakust poliitikutesse üldiselt. *“Kõik poliitikud on kas ainult raha pärast või kuulsuse pärast või üldse valetavad või üldse on ebaausad ja siis naiste jaoks on see väga raskesti talutav kui need pannakse*

niiviisi ühte patta loobitakse mudaga.” (Lauristin). Tema sõnul võib selline kohtlemine olla naiste jaoks kõige suurem väljakutse ja takistus.

Selleks, et tulevikus tõsta naiste osakaalu poliitikas, on vaja kasutusele võtta erinevaid meetmeid ja strateegiaid, mis soodustavad naiste suuremat esindatust Riigikogus ning soolise võrdõiguslikkuse edendamist Eesti poliitilisel maasikul. Naiste esindatus Riigikogus mitmekesistab parlamenti ning pakub tõhusamaid ja kaasavamaid. Siiri Oviir rõhutas, et meeste ja naiste võrdne osalemine poliitikas ja otsuste tegemisel on demokraatia alustala, mis kindlustab erinevate maailmavaadete esindatuse ja omakorda rikastab poliitilist arutelu (Oviir, 2024). Seeläbi kajastab sooline võrdõiguslikkus demokraatia põhimõtteid laiemalt, kui pelgalt moraalse või eetilise aspektina. Sealhulgas tähtsustas Oviir rahvusvahelisi leppeid, millega Eesti on liitunud, ÜRO ja Pekingi konventsioon, mis tagavad naiste võrdse poliitilise osaluse.

Kuna kultuurilised ja ühiskondlikud normid ning hoiakud on naiste peamine takistus poliitilisel karjääriredelil. Mille tulemusena ei peeta naisi piisavalt pädevaks, et poliitikas osaleda. Selliste hoiakute ja soorollide murdmiseks ja seeläbi soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks, peab inimeste teadlikkust tõstma ning tegema muudatusi ka haridussüsteemides. Lauristin (2024) väitis: *“Koolist peale tuleb tegelikult ilmselt arendada sellist avalikes küsimustes väitlemise ja arvamuse avaldamise ja ka oma mõtteselguse ja esinemise mõjukuse oskust.”* Nii Kersna kui Lauristin rõhutasid, et teadlikkuse tõstmisega tuleb alustada koolist, kus käsitletakse soolise võrdõiguslikkuse teemat, õpitakse avalikku esinemist ja väitlemist (Kersna, 2024; Lauristin, 2024). Misläbi on võimalik kujundada ühiskondlikke hoiakuid ja muuta järk-järgult põlvkondade suhtumist poliitikutesse. Siiri Oviiri kohaselt peaks õppimine ja koolitamine jätkuma ka erakondade siseselt, kus koolitatakse nii naisi kui mehi avalikult esinema ning poliitikas toime tulema (Oviir, 2024). Sellest tulenevalt on ka erakondadel suur roll naiste esindatuse suurendamisel. Erakonnad peavad looma sisepoliitika, mis soosib, toetab ja julgustab naisi poliitikasse astuma. Lisaks tähtsustasid intervjueritavad, kas parlamendi sisest või erakondade sisesid naisteühendusi, kus saab üksteist toetada, arutada naistele olulisi teemasid poliitikas ning tõsta üksteist esile.

Teoreetiline raamistikus toodi välja sookvootide mõju naiste esindatuse suurendamisele. Küll aga intervjueritavad olid selgelt antud meetme vastu. Väideti, et naiste suurema osakaalu saavutamine peaks toimuma orgaaniliselt, mitte tehiskult. *“Mina olen absoluutselt selle*

vastu, et kogu nimekirjade moodustamine on bioloogilise soo alusel, sest ma olen näinud ka väga palju naispoliitikuid, kes teevad maskuliinset poliitikat, näiteks Margaret Thatcher on rahvusvaheliselt tuntud, ja ega need raudsed leedid ei ole millegi poolest paremad, kui mehed poliitikas.” (Lauristin). Samamoodi arvas Siiri Oviir (2024): “Selleks, et nimekirja ette otsa saaks naine, kellel on ka tugevat tegu, peab rohkem rakendama erakondade siseseid naiste koolitusi ja naisteühendusi, muidu võib eesotsa pääseda naine, kes on näiteks introvert, siis ei ole temast ka kasu ning on meestel nii-öelda lükata ja tõmmata.” Seega sookvootide asemel tuleks saavutada naiste esindatus võrdne osalus poliitikas vastavalt naiste esindatusele ühiskonnas loomulikul teel, kasutades erakondade siseseid reforme, teadlikkuse tõstmist ja haridust. Sookvootide asemel pakkusid intervjuueeritavad välja kasutada hoopis meediat. Olgugi, et meedia on olnud naispoliitikutele üheks suurimaks väljakutseks ja takistuseks, siis meedia abil on võimalik ka edendada soolist võrdõiguslikkust. Meedia on platvorm, kus naised saavad valijatega suhelda, jagada poliitilisi seisukohti ja kujundada avalikku arvamust.

Samuti keskenduti teoreetilises käsitluses demokraatia põhimõtetele ja feministlikkule lähenemisele ning mõlema käsituse eesmärk on edendada soolist võrdõiguslikkust ja suurendada naiste esindatust poliitilises sfääris. Kui demokraatia eesmärk on tagada sooline võrdne esindatus vastavalt ühiskonna demograafilisele struktuurile, siis feministlik teooria põhineb inimõigustele. Feminismi kohaselt ei ole võimalik ainult demokraatlike tööriistadega soolist võrdõiguslikkust suurendada, vaid on vajalik tugineda ka inimõigustele. Näiteks kui käsitleda valimis- ja häälestusprotsessi ning kui enamus inimesi, sealhulgas ka naised, hääletavad selle poolt, et naistel ei tohiks olla võrdne esindatus, siis inimõigused ja sellele põhinev feminism seevastu väidab, et õigus esindatusele, ei saa nii lihtsalt demokraatlike vahenditega inimestelt ära võtta, sest see on põhimõtteline inimõigus. Seeläbi demokraatia võib püüda edendada esindatust peamiselt kvantitatiivsete meetmete abil, kuid feministlik teooria rõhutab kvalitatiivseid muutusi poliitilises kultuuris ja struktuuris. Intervjuueeritavad aga toetasid rohkem feministlikku lähenemisviisi ja toonitasid, et naiste esindatuse suurenemine kujuneks orgaanilisel teel.

Intervjuudest selgus, et naised ei ole isiklikult soolise diskrimineerimisega kokku puutunud, kuid sellegipoolest nimetasid hulga tegureid, mis mõjutavad naiste esindatust Riigikogus ja rääkisid väljakutsetest, millega naised peavad poliitilises elus tegelema. Seeläbi on vajalik läheneda soolise võrdõiguslikkuse küsimusele mitmekülgsest ja järjepidevalt. Tuleb jätkata meetmete ja strateegiate kasutamist, et kujundada ühiskondlikke ja kultuurilisi norme

soorollide osas ning murda soostereotüüpe. Sellise lähenemisega, mis kaasab erakonna sisepoliitika kujundamist ja reforme, muudatusi haridussüsteemis ja rohkemaid koolitusprogramme ning koostööd meediaga, saab Eesti poliitiline sfäär liikuda järk-järgult kaasavama ja demokraatliku ühiskonna suunas, kus on võimalik meestel ja naistel võrdselt olla esindatud ning osaleda aktiivselt poliitilise elu korraldamises.

Kokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö keskendus naiste esindatusele ja nende esindamisele Riigikogus taasiseseisvumisest tänaseni. Uurimuse eesmärk oli sügavamalt mõista ja analüüsida, millised konkreetsed tegurid ja barjäärid mõjutavad naiste esindatust ja osalust Riigikogus ning välja selgitada võimalikud tõhusad suunised ja lahendused nende takistuste ületamiseks. Eesmärk oli parendada soolist tasakaalu ja võrdõiguslikkust Eesti poliitikas.

Teoreetiline raamistik lähtus valitsusvormidest, kus käsitleti demokraatia ja esindusdemokraatia kontseptsiooni ning avati esindatuse ja parlamendi olulisus ühiskonnas. Seejärel keskenduti feministlikule teooriale ning selgitati feministlikku teooria rolli naiste esindatuse suurendamisel. Viimases teoreetilise raamistiku peatükis kaardistati naiste esindatus rahvusvahelisel tasandil kui ka Eestis ning anti ülevaade meetmetest, mida on rakendatud, et soolist võrdõiguslikkust edendada. Teooriast selgus, et demokraatias, kus on suurem naiste esindatus, on kaasavam seadusandlus, laiemad perspektiivid ja lähenemisviisid. See omakorda soosib üldist ühiskondlikku heaolu ja stabiilsust, kuna naistel on kalduvus toetada tõenäolisemalt poliitilisi teematikaid, nagu vaimne tervis, haridus ja tervishoid. Mehed seevastu võivad jätta antud teemad tähelepanuta. Samuti rõhutati teoreetilises raamistikus, et parlamendis esindatakse rahva demograafilist ja ideoloogilist mitmekesisust, mis läbi on oluline kaasata poliitikasse rohkem naisi, et luua terviklikum poliitiline diskussioon ja esindada kõikide huvigruppide huve. Feministlikku teooria käsitus andis mõista, kuidas feministlikud liikumised ja teooria on oluliselt kaasa aidanud poliitika edendamisele, mille eesmärk on olnud suurendada naiste osalust ja esindatust, vaidlustades olemasolevaid võimustusüsteeme, kus naised on traditsiooniliselt alaesindatud olnud. Naiste kaardistamine rahvusvahelisel tasandil ja Eestis lõi arusaama ning võimaldas võrrelda naiste esindatuse osakaale teiste riikidega. Seeläbi ka meetmete andis alusele analüüsile ning mõista, milliseid meetmeid on rahvusvaheliselt rakendatud.

Uurimuses otsiti vastuseid järgmisele uurimisküsimusele: "Millised tegurid mõjutavad naiste alaesindatust Riigikogus ja millised on peamised takistused nende karjääriredelil ning millised poliitikameetmed ja strateegiad võiksid tõhusalt aidata suurendada naiste esindatust Riigikogus ja soodustada soolist võrdõiguslikkust Eesti poliitilises sfääris?". Antud uurimisküsimusele vastamiseks viidi läbi intervjuud nii endiste kui praeguste Riigikogu liikmetega, mis andis sügava arusaama, otsese sisendi nende kogemustest ja väljakutsetest

poliitilises sfääris ning mõisteti, kuidas poliitiline maastik on ajas muutunud, et analüüsida arenguid.

Uurimustöö tulemused näitasid, et naiste alaesindatust Riigikogus mõjutavad mitmed kultuurilised, struktuursed ja poliitilised tegurid, sealhulgas soostereotüübid, valimissüsteemi eripärad ja poliitiliste parteide sisekultuur. Kogutud andmete põhjal saab väita, et naised, kellega viidi intervjuu läbi, ei ole isiklikult seoses soolise identiteediga barjääre, takistusi või hoopis eeliseid tundnud. Küll aga rõhutati, et see võib olla väga individuaalne ning sõltuda inimeste isikuomadustest. Vaatamata sellele, et naispoliitikud ei ole ise barjääre kogunud, tõid nad välja erinevaid mõjutegureid ja väljakutseid, millega naised Riigikogu või üleüldse poliitilises sfääris tegutsemisel silmitsi seisavad. Näiteks kajastati ühiskondlikke ja kultuuriliste normide mõju naiste tegevusele poliitikas, lisaks rõhutati meediast tuleneva kriitika ja negatiivsuse efekti. Sealhulgas toodi välja ka töö ebastabiilsus ja suurt maht, mille tagajärjel kannatab isiklik ja pereelu. Samuti võib naiste esindatus jääda madalaks erakonna sisemistele maailmavaadetele ning nende seisukohale naiste esindatuse osas.

Meetmed, mida naispoliitikud soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks välja tõid, kattuvad enamjaolt teoreetilises raamistikus kajastatud meetetega. Intervjueeritavad tähtsustasid eelkõige teadlikkuse tõstmist, koolisüsteemi muutusi ja koolituste läbiviimist. Väideti, et koolis saab noori, nii poisse kui ka tüdrukuid, harida soolise võrdõiguslikkuse teemal ning selle tulemusena kujundada põlvkondade suhtumist soolisse tasakaalu ning murda ühiskonna soorolle. Lisaks tähtsustati erakonna kui ka üldise poliitilise maastiku naistele soodustavamaks, pakuti välja, et erakondades võiks teha koolitusi, luua ühendusi, mis aitavad poliitikas paremini toime tulla. Seega, teooria ja tehtud intervjuude põhjal saab väita, et naiste suurem kaasamine Riigikogus ei ole ainult soolise võrdõiguslikkuse küsimus, vaid ka demokraatia kvaliteedi ja otsuste tõhususe küsimus.

Autori hinnangul ei suutnud uurimistöö näidata, milliste peamiste takistuste ja väljakutsetega on valitud naispoliitikud isiklikult kokku puutunud, küll aga analüüsiti võimalikke barjääre naiste karjääriredelil poliitikas. Seeläbi toodi esile, milliste meetmete abil naiste osakaalu poliitikas suurendada. Tulevikus soovib autor intervjueerida ja analüüsida suuremat sihtgruppi, et tuvastada rohkem barjääre ja tuvastada, kuidas erinevad poliitikameetmed ja strateegiad on praktikas toimunud ning millised on olnud nende mõjud naiste poliitilisele esindatusele pikemas perspektiivis.

Kasutatud kirjandus

1. Bhandari, M.P. (2023). Feminisms in Social Sciences. *Women and Society*. https://www.researchgate.net/publication/378779324_Feminisms_in_Social_Sciences
2. Conway, M. Margaret. (2001). Women and Political Participation. *Political Science and Politics*, 34(2): 231-233. (<https://www.jstor.org/stable/1350210>)
3. EPRS. (2023). Women in politics in the EU: State of play. *European Parliamentary Research Service*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739383/EPRS_BRI\(2023\)739383_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739383/EPRS_BRI(2023)739383_EN.pdf)
4. Feminism Theory and Practice. (i.a). Directorate of Distance & Continuing Education, Utkal University. https://ddceutkal.ac.in/Downloads/UG_SLM/Polsc/GE_1.pdf
5. Ford, L.E. (2002). Women and Politics: The Pursuit of Equality. *Routledge*. <https://www.routledge.com/Women-and-Politics-The-Pursuit-of-Equality/Ford/p/book/9780813350813>
6. Han, S., Hu, J. (2008). The Concept of Democracy. *Frontiers of Philosophy in China*, 3(4), 622-632. (<https://www.jstor.org/stable/40343902>).
7. Helme, H.M. (2024). *Naiste esindatus Riigikogus*. Tartu. 19. aprill 2024.
8. Inter-Parliamentary Union (2023). Women in Parliament: The year in review. <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2024-03/women-in-parliament-2023>
9. Kateb, G. (1981). The Moral Distinctiveness of Representative Democracy. "Ethics", 91(3): 357-374. <https://www.jstor.org/stable/2380791>
10. Kersna, L. (2024). *Naiste esindatus Riigikogus*. Tartu. 7. märts 2024.
11. Kittilson, M.C. (1999). Women's Representation in Parliament: The Role of Political Parties. *Party Politics* 5(1):79-98. https://www.researchgate.net/publication/248463743_Women's_Representation_in_Parliament_The_Role_of_Political_Parties
12. Lauristin, M. (2024). *Naiste esindatus Riigikogus*. Tartu. 7. märts 2024.
13. Ott, A. (2024). *Naiste esindatus Riigikogus*. Tallinn. 20. märts 2024
14. Oviir, S. (2024). *Naiste esindatus Riigikogus*. Tallinn. 20. märts 2024
15. Praxis (2021). Naised poliitikas: Sooline tasakaal poliitikas on demokraatia küsimus. *Praxis Policy Brief*.

16. Purga, H. (2024). *Naiste esindatus Riigikogus*. Tallinn. 15. märts 2024.
17. Represent Women. (i.a). Why Women? *Parity for Women in Politics*.
https://www.representwomen.org/why_women
18. Riigi Teataja. (1995). Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. <https://www.riigiteataja.ee/akt/23988>
19. Riigikogu. (i.a). Riigikogu ajalugu.
<https://www.riigikogu.ee/tutvustus-ja-ajalugu/riigikogu-ajalugu/>
20. Ropers-Huilman, R., & Winters, K. T. (2011). Feminist Research in Higher Education. *The Journal of Higher Education*, 82(6), 667–690.
<http://www.jstor.org/stable/41337166>
21. Sawer, M. (2021). Feminist political science. *The Sage Handbook of Political Science*.
https://www.researchgate.net/publication/344663903_Feminist_Political_Science
22. Statistikaamet. (2023). Rahvaarv.
<https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv>
23. UN Women. (2021). Women’s representation in local government: A global analysis.
<https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-01/Womens-representation-in-local-government-en.pdf>
24. UN Women. (2023). Facts and figures: Women’s leadership and political participation,
<https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/facts-and-figures>
25. Quilter-Pinner, H., Patel, P., O'Grady, T., Collignon, S. (2022). Why does representation matter?. *Institute for Public Policy Research*.
<https://www.jstor.org/stable/resrep45447.7>

Intervjuude nimekiri

1. Liina Kersna (7.03.2024)
2. Marju Lauristin (7.03.2024)
3. Anneli Ott (20.03.2024)
4. Heidy Purga (15.03.2024)
5. Siiri Oviir (20.03.2024)
6. Helle-Moonika Helme (19.04.2024)

Intervjuude kava

1. Kuidas hindate hetkeolukorda naiste esindatuse osas Riigikogus ja millised peamised arengud või muutused on toimunud viimastel aastatel?
2. Kas olete ise kogenud barjääre või eeliseid seoses soolise identiteediga poliitilises sfääris tegutsemisel?
3. Kuidas hindate erakondade panust soolise võrdõiguslikkuse edendamisel ja naiste esindatuse suurendamisel Riigikogus?
4. Millised on peamised väljakutsed naiste jaoks, kes soovivad astuda poliitikasse ja jätkata karjääri Riigikogus?
5. Milliseid poliitikameetmeid või strateegiaid peate kõige tõhusamaks naiste esindatuse suurendamisel poliitilises sfääris?
6. Kuidas näete enda rolli ja vastutust Riigikogus?
7. Milliseid arenguid või muutusi sooviksite näha tulevikus seoses naiste osalusega Eesti poliitikas?
8. Kuidas saab ühiskond ja poliitiline süsteem soodustada soolist võrdõiguslikkust ja aktiivset naiste osalemist poliitikas?

Intervjuude koodipuu

1. Hetkeolukorra hindamine

- Positiivsed arengud
- Erakondade meetmed soolise võrdõiguslikkuse edendamisel
- Rahulolematus
- Jätkuvad barjäärid ja takistused

2. Isiklikud kogemused

- Kogetud barjäärid
- Diskrimineerimine ja stereotüübid
- Karjääriredeli takistused
- Mõju karjäärile

3. Erakondade panus

- Toetavad meetmed
- Koolitused ja programmid
- Puudused
- Erakondadevahelised erinevused
- Erakondade roll ja mõju

4. Peamised väljakutsed

- Sotsiaalsed ja kultuurilised takistused
- Traditsioonilised soorollid
- Sotsiaalne surve ja ootus
- Institutsionaalsed takistused
- Struktuursed barjäärid
- Erakondade sisepoliitika
- Isiklikud ja perekondlikud aspektid

5. Tõhusad Poliitikameetmed ja Strateegiad

- Kvoodid
- Toetavad programmid ja võrgustikud
- Hariduse ja teadlikkuse tõstmine

- Poliitiline ja sotsiaalne muutus

6. Roll ja vastutus Riigikogus

- Isiklik panus ja algatused
- Konkreetseid tegevused ja projektid

7. Tulevikuväljavaated

- Spetsiifilised soovitusel ja ideed
- Visioon tulevikuks
- Potentsiaalsed probleemid ja väljakutsed

8. Ühiskonna ja poliitilise süsteemi mõju

- Ühiskondlik toetus
- Avalikkuse suhtumine ja teadlikkus
- Kogukondlikud algatused
- Poliitilise süsteemi roll
- Struktuursed muudatused ja reformid

Lihtlitsents

Mina, Margaret Tähiste, (isikukood: 60201200879) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Naiste esindamine ja esindatus Riigikogus taasiseseisvumisest tänaseni” (*“Women's representing and representation in the Riigikogu from re-independence to the present day”*), mille juhendaja on David Ilmar Lepasaar Beecher,

- Reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace’i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.